

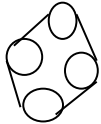
**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...**

Oct 06, 2019: Penitiko 17 [Pentecost 17]

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakatata se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu-cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakavacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakavacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

Ena macawa oqo Siga ni Turaga Okotova 06, 2019:

Ai Vakamacala me baleta na Jeremaia: Meda tekivu mada ena 5 era: Na Lele i Jeremaia se na Tagi i Jeremaia e 5 ga na kena wase:Enai VTVakaIperiu me vaka na kenai vakarau sa dautekivu ga enai matai ni vosa ka yaca ni vola: ‘e yaco vakavei’ se ‘vu vakaavei’ [how], vaKirisi na tagi [tears], vakaLatini, na tagi se lele [lamentation] ka vakayagataka talega na VT vakavavalagi, vakaViti, na Lele [Tagi]. Ko Jeremaia na Daunivucu ka talei ni vakayagataka ga na matanivola vakaIperiu e 22 [na ABC] me sereka kina na tagi...me vaka nai matai ni wase e 22 na tikina.E rawa mo tovolea mo bulia na serekali ni tagi oqo nei Jeremaia ena ‘A ki na Y’. Sa raica ko Jeremaia na vakaloloma kei Jerusalemi ni sa vakarusai, sa raica ka tarai koya talega na vutu ni yalodra kei na yagodra na nonai tokani...sa raica na vakarusai ni Vale ni Soro, na koro ko Jerusalemi kei ira na tamata. Sa yaco na leqa ni bula ni sa kabai ko Jerusalemi, sa sega na kakana, sa ra kania na gone sa qai sucu na tamata se ko ira sa qai vakasucu gone. Sa dua sara na vakaloloma vakaitamera, ka dredre me tukuni vakavosa [wilika na Lele 2:20;4:10; Jeremaia 13:14; 19:9]. Sai tukutuku vakadomobula oqo...sa vaka beka na vakalolomalevu mai Hiroshima se mai

Kosovo, se Bosnia se Myanama???. Wilika talega na Lelevaki Josaia na Tui koi Jeremaia ena 2 Veigauna35:25]. E 5 na wase ni lele:1. Matai ni Lele: Lelevaki Jerusalemi me vaka na marama ‘na goneyalewa kei Jerusalemi’ ka vakayagataka na “SHE’...ko Jerusalemi sa vaka na marama; 2. Karua ni Lele: Sa Lelevaki koya ka vakavuna na leqa na Kalou [HE] ni valavalaca na tamata e na totogitaki; 3. Ka Tolu ni Lele: sa baleti Jeremaia na nona lele ka vakayagataka na AU [I]; 4. Ka Va ni Lele sa baleti ira na tani [those, they, theirs]; 5. Ka Lima ni Lele sa lesu tale ko Jeremaia ki na mata tamata digitaki,’ io keda’, noda Kalou [WE, US]. Ena vakaoqo na wase 1-5: Na leqa sa tara na tamata ena vuku ni nona talaidredre vua na Kalou [goneyalewa ni Jerusalemi [catastrophe-she]; Sa vakavuna na Kalou me saumi kina na ca [The Cause..He, God]; Na Kenai wali o Au [I] ni sa sega ni vakarusai keda vakadua na Kalou sa kaya ga ni sa vakavoui na nona loloma ena veimataka kecega ka sa dei tu ga nida sega ni vaqeyavutaki, ia eda sa vakabulai [3:22-23].Ia ni sega ni veivutuni sa noda na sasa [consequences]. Na ka cecere taudua ga meda cakava na noda kerea vua na Kalou me lomani keda [mercy]...me vakalesui ira nona tamata ki na nodra vanua...me vakalesui keda mai na mate ki na bula nida sa veivutuni. Wilika sara vakavinaka na Lele i Jeremaia ka me nomu lele talega...

1. Sa yavutaki nodra bula na matatamata na Isireli vua na Kalou, sa solia kina vei Mosese na Vunau e Tini, mera muria ka talairawarawa kina. Ke ra talaidredre ena lewa ni Kalou ena vakaoqo: talaidredre = totogi se vakavulici; talairawarawa = vakalougatataki. Eda raici iratou na parofita e tolu: Emosi, Osea kei Aisea ka ratou bula ka parofisai enai ka 8 ni senitiuri. Eda raica ni ko Emosi e vakabibitaka na ‘Dodonu ni Kalou’ [Justice of God] kei Osea na ‘Loloma ni Kalou’ [God’s mercy and love], ia ko Aisea e vakabibitaka na ‘Savasava se Tabu (tu tani)ni Kalou [Holiness of God]. 2. Ko Jeremaia e parofisai enai ka 7 ni senitiuri e Juta; era sa kau oti vakabobula na Isireli [northern kingdom] ki Asiria ena 722 ka sa roro mai na gauna ka sega ni tarovi rawa mera kau vakabobula kina na Juta [southern kingdom] ki Pabiloni. Ko Jeremaia eratou parofisai tiko ena gauna vata kei Apakuki, Sefanaia, Isikeli kei Taniela. Ko Jeremaia a yaco me parofita ena 627 [BC/BCE] ka veiqaravi ena 627-586 mai na nona yalataka na veivakabobolataki, a raica na ka e yalataka ena vuaviri nei Jesuralemi [586 BC/BCE] vei Nebukanesa na Tui Pabiloni [II Tui 21-25]. E donuya na gauna nei tui Josaia [640-609 vakamatei enai valu], Jioasi [3 na vula], Jioiakimi [609-598], Jioiakini [3 na vula], Setekaia [597-492, yabaki 11 nona tui]. Sa kenai balebale ni nona gauna ni parofisai e donuya e lima na tui: Josaia [640-609], Jioaasi, Jioiakimi [609-598], Jioiakini [vula 3 ena 598] kei Setekaia [598-587]. 3. Ko Jeremaia 1:4-10: Na yaca ‘Jeremaia’ e rawa ni kenai balebale na ‘talaraki’ se ‘taracake’ [Jeremaia 1:10] me vaka ga na vosa vakavavalagi na ‘raise’ kei ‘raze’ e tautauvata na kenai rorogo, ia e duidui na kenai balebale. Na yacana sa veiganiti vinaka kei na nona cakacaka vakaparofita, me vaka e vakayagataka na vosa ruarua oqo: na veitalaraki se veivakarusai kei na veitarai cake. Ko Jeremaia e kai Anacoci [edaidai na yacana ko Anatah], ka rauta e 6 na kilomita [3 na maile] mai Jerusalemi. Me vakataki Joni na Dauveipapitaiso, ea kacivi ni sa qai kunekunetaki tiko ena ketei tinana. Ea sucu mai na vuvale vakabete nei Ilaia ka yalataki kina nira na mate dole ga nona kawa ka sega nira yacova na gauna ni qase. 4. Sa rauta me tekivu gone ni sa qai yabaki 17 ga, ka sega ni rawarawa na nona cakacaka vakaparofita; eratou a saga me vakamatei koya na nona vuvale ni sa cauravou ga, baleta ni sega ni salavata na nona parofisai kei na lewa ni tui kei ira na veiliutaki. Sa vakasalataki ira na kai nona mera soro ki

Papiloni, ia era sega ni ciqoma ka ra la'ki totaki Ijipita; ia e mani vakavuna na nodra vakarusai ka kauvakavesu ki Papiloni. Era kauwaitaki Jeremaia na kai Papiloni, ia e sega ni via lako kina, ka vakavuna na nodra cati koya na kai nona. Ea qai la'ki kauvakavesu ki Ijipita, ka kau ena domo ni Uciwai na Nile ena yanuyanu ko Elephantine, na vanua e nanumi ni a kau taumada kina na Kato ni Veiyalayalati, ka la'ki ni tini sara yani ki Iciopea. 5. E rauta e 40 na yabaki na veiqaravi nei Jeremaia, 627-596BC/BCE; ka donumaka na gauna ni bula dredre vakapolitiki kei na yavavala ni vanua. Nai vola na 'tagi, lele'se Lele i Jeremaia, e 5 ga a kena wase, sa vinaka meda wilika vata kei nai vola nei Jeremaia. Sa tekivu me kasura mai na nodra bula vakayalo na Isireli: baleta ni ra sa talaidredre Vua na Kalou, era sa vakatotogitaki. Dua na tiki ni vola ogo e vola ko Peruki na Vunivola nei Jeremaia. 6. Sa parofita cati ko Jeremaia mai vei ira na tui, kei ira talega na lewe ni vanua, nona vuvale baleta nai vakarau ni nona vosa. Ia, sa dua vei ira na parofita rogo ka mana nona veiqaravi ena mata ni Kalou. Sa parofisaitaka na kau vakabobula ki Papiloni kei na nodra lesu tale mai na kai nona. Ena Jeremaia 29:1ff nai vakasala mera qarava vakavinaka nodrai tavi ena vanua ni veivakabobulataki, ena oti ga e 70 na yabaki [29:10] era sa na lesu tale ka mera vakadeitaka ni tu ga ena i naki ni Kalou na veika sa yaco vei ira...wili gusutaka na 29:11 na tikina totoka. Na Jeremaia 2:19 [wilika] na tikina sa kovuta kece nai naki ni vola kei na veika sa yaco vei Juta kei Isireli kei na koro turaga ko Jeruselemi. E na tokalau kei Jeruselemi e tiko kina na qara vatu ka vakatokai na Qara vatu nei Jeremaia [Jeremiah's Grotto], na vanua ni nona masumasu ena gauna ni nona rarawa, yaluma kei na galili ni tutaudua. Ena qaravatu ogo e no kina na delana ka vakatokai ko Kolikoca ka lauvako kina ko Jisu ena kauveilatai 6. Sa lomani Isireli vakalevu ko Jeremaia, sa tukuna na dina kei na dodonu ni Kalou. Sa yalataki ena nonai vola na veiyalayalati vou sega ni volai ena vatu me vaka na Vunau e Tini [Lako Yani 20:1ff], ia nai vunau, ko ya ena volai ena yalodra se lomadra [31:31-34], ogo na vakasama cecere sa mai vakatakila ka bulataka ko Jisu Karisito.

Lelei Jeremaia 1: 1-6: I. Na vakasama bibi ena veitikina ogo sa baleti Jeruselemi na koro tabu, sai vakatakilakila ni veiwekani ni Kalou kei ira na Iperiu [Juta, okati kina ko Isireli], na koro a lomana ka taleitaka na Kalou, sa batabata na veiwekani ka yali mai na nona lomana na Kalou. Na veiwekani ogo sa buki ka vakadeitaki ena Vunau ka soli vei Mosese [Vunau e Tini]. Na veiwekani ka tomana na Kalou kei Tevita na Tui kei na nona kawa nira na nodra tui tawamudu na Iperiu [2 Samuela 7:11-16;Same 2] ka sa vakatorocaketaka ko Tevita me koro turaga, koro qaqa ka rogo. Sa mai tomana na luvena ko Solomone ena nona tara na Vale ni Kalou [Vale ni Soro] me tiko tudei kina na Kato ni Veiyalayalati [I Tui 5-8]. II. Na Lele i Jeremaia sa baleta na nona tagicaka na parofita ni sa vakarusai ko Jeruselemi. Ko Juta sa vakarusai talega ni sa vakadrukai vakaca, sa vakarusai na Vale ni Soro, era sa kau vakavesu na lewe ni vanua ki Papiloni. III. Na tagi yaso nei Jeremaia sa rarawataka na nodra vakararawataki ka vakamaduatataki na tamata. Na tagi yaso ogo sa titobu sara ni sa tara na uto ni yalona. Sa tagi ni sa cati ira nona tamata na Kalou baleta nodra riba tani ka talaidredre. IV. Sa dau lagati na Lele i Jeremaia ena veiyabaki me ra vakananuma tikoga na Isireli na rusa ni koro ko Jeruselemi baleta ga na nodra talaidredre. Era sa dodomo tani na Iperiu, na matanitu e rua ko Isireli kei Juta ki na veivanua e so ka kerea kina na veivuke, ia e sega mada ga ni bau lako yani vua na Kalou ka kerea kina na veivuke. V. Sa dusia na vakasama ogo na bula e domona na veika caca wale ka rusa rawarawa, se na veika e nanuma na tamata ni tudei, ena vakarusai ga. Na

tamata se matanitu e dodomo vua na Kalou ka veiwekani kaya, na Kalou sa solia kina na bulavou kei na veika tawamudu, era na tudei ka nodra na veivakalougatataki.

B. B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuini, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta kei na bula ena veisiga! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch-nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veikulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same ogo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatanitu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaru [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6. Na Same 137 sa same ni vakacaucautaka ka vakavinavinakataki na Kalou na Dauveisereki. Sa dau vakayagataki na veisame ogo me tiki ni soKalou, cavuti se lagati vakasere se same.*

Same 137 kei na Lelei Jeremaia 3:19-26: **Na Same 137:** I. Na toki vakasaurarataki mai na dua na matanitu ki na dua tani tale: na vanua vou, dua tani na kenai nai tovo, dua tani nai vakarau ni bula, dua tani na vosa, dua tani nodra kalou, sa dua dina na ka dredre. *Se sa sega ni ka rawarawa na biu vanua ka lako tani ena nomu vakasaurarataki ka vakaukauwataki mo vakayacora na veika eso ko dau vakayacora mai nomu vanua ena marau.* II. 1-4 Na Same ogo ni nodra lele na Isireli era kauvakabobula ka ra vakasaurarataki mera lagata na sere kei Saioni ena bati ni wai mai Papiloni. Ni ra dabe e bati ni wai ka vakananumi Saioni [Jerusalemi] na koro ni Kalou, na kena vale ni soro, nai vakarau ni soKalou, na kenai valavala, na meke

vakayalo, na kenai tovo, na kena marau kei na lasa: A cava li na vuna me ra lagata kina na sere kei Saioni ena vanua liwa? Sa na vakayacori ena voraki na veika era vakasaurarataki kina mera cakava. Na Kalou ga ena sotavi ira na kai Papiloni ena vuku ni nodra veivakabobulataki [6]. Ia, sa yaco na veisau ka sega ni tarovi, era sa tiko ena vanua liwa, nai vakarau ni bula vou, nai tovo vou, na lotu vou era sotava, na tamata duidui kei na kena vosa...sa dua na gauna ni vakasama vakavuku me tiko ka cakacaka ena vanua liwa. Era na qarava vakacava nodra Kalou, era na lagata li na sere kei Saioni ena galala? Sa rairai dodonu me dua na veisau, wilika sara na Jeremaia 29:1ff nai valkasala nei Jeremaia. Sai vakasala vinaka vei keda. *Eda sa sega ni vakasaurarataki ena gauna ogo meda laga sere vakaviti vua na Kalou. Eda lagata noda sere ni vakacaucau kei na vakavinavinaka vua na Kalou ena vanua liwa...sa yaco me noda vanua talega. Sa tu na galala meda laga sere enai vakarau ga ni soKalou eda vakabauta ni vukea noda bula vakayalo.* III. 5-9: Sa tukuni me nanumi lesu tale ko Jerusalemi kei na kena totoka, na koro ni Kalou kei na tamata digitaki ni Kalou...sa na nanumi lesu na gauna talei ni veisusu vakayalo kei nai vakarau ni qaravi i Jiova. Ena sega ni guilecavi na koro ni Kalou dina ga nira sa tiko ena vanua vou. Dina ga kerea na Daunisame me vakarusai ko ira na veivakabobutataki...ia sa dredre me veisau, mera vuli ga ka veiqaravi ena yalo dina ena vanua vou ka kerea na veituberi ni yalo ni Kalou...sa vakataki keda ena veivanua liwa eda sa bula kina.

IV. Na Lele i Jeremaia 3:1-66 raica nai vakamacala e cake: sa yaco na leqa ni nodra vakabobulataki, na veika dredre era sotava ka tatara ki na bula sa voleka me kau laivi, ia ena loma ni veivakalolomataki koya sa koto talega kina na *loloma se na nona veikauwaitaki na Kalou*: 1. Na 3: 19-26 sa lako na tamata ena bula ni butobuto: bula sa yali, bula cidroi, bula sa vakilai ni sega ni rogoci kina na masu, bula ni sotava na veika rarawa ena ligadra nodrai tokani: *sa yacova na cecere ni leqa ena kenai veta e cake sara se titobu sara na leqa [tikina 16-18]; sa gauna talega me vure mai se vakasamataka se vakananuma na veigauna vinaka sa oti ena nona veitaqomaki kei na loloma ni Kalou.* 2. Ni yacova tale na tamata nai vakarau ni bula vaka koya [contemplation, reflection], sa daulesu na bula me kila ka vakabauta ni loloma ni Kalou e sega ni veisau [God's compassion never fails]. 3. Na tikina 22 sa dusia na loloma tudei ni Kalou sa sega ni veisau, dina ga ni ubia na veika rarawa sa tatara se yacova na bula ka sa vaka e yali kina vakadua se sega ni vakaibalebale na bula tiko, sa vaka e sega nai Nuinui, ia e muri ga, ni rai lesu, sa dau kune votu se vude mamaca mai na nona loloma tudei ogo na Kalou. Sa lakova ko Jeremaia nai vakarau ni bula dredre vaka ogo, sa tara talega nodra bula na mata tamata, era sa 'papitaiso' ena bula dredre, ia mai na bula dredre koya

sa buroro ka votu mamaca mai na Vunilagi, sa vakadeitaka na cecere kei na titobu ni loloma ni Kalou. “Na loloma tudei i Jiova sa tudei tikoga, ka sa sega ni mudu na nona yalololoma. Sa vakavou ga ena veimataka, sa cecere sara na nomuni yalodina” [22-23 FNV]. Sa vakaraitaka vakamatata sara na sala ka muria ko Jisu ena nona ‘papitaiso’ ena nona mate [wilika na Marika 10:35-45], sa vaka e dua na veilewai, sa yaco kina na lewa kei na veivakarurugi ni mate; ia ena loma ni rarawa bibi koya sa no kina na loloma tawa yalani se loloma savu ni Kalou sa baleti keda na tamata.

C. Ai Vakamacala me baleti Timoci, nai Vola 1,2:

I. Na cauravou ko Timoci, na tinana ko Unaisi, ka buna ko Loi [II Timoci 1: 5] erau Jiu, ka tamana na kai Kirisi. Ko Timoci, na cauravou vakabauti Jisu Karisito sa vua ni veiqaravi nei Paula ka yaco me tisaipeli nei Paula ena nonai lakolako vakaulotu [Roma 16:21; I Koronica 16:10; Filipai 2:19. Ko Timoci sa vaka ga e luvei Paula [1.2] ka yaco me dua na cauravou e nuitaka ko Paula ena vakatetei ni Tukutuku Vinaka. E talai koya ko Paula me veiqaravi mai Efeso [1:3] ka nakita me bau laki sokovi koya [3:14, 15, 4:13]. Sa volai vei Timoci nai vola, ia sa baleta talega nai vavakoso lotu. Rairai volai mai Roma se Mesatonia se Filipai rauta na 64 AD/ACE ni bera nona kau vakavesu ki Roma ko Paula. Sa vakabibitaka ko Paula ni dodonu me laurai vinaka nai tovo kei nai valavala ni tamata sa digitaki ena cakacaka tabu vaKalou ni veiqaravi. Sa solia ko Paula nai vakasala ni nodra digitaki na vakaitutu ena lotu: talatala qase [3:1-7]; tuirara se dauveiqaravi [3:8-13] kei nai liuliu: qase, dauvunau, nai vakavuvuli [5:17-20]. Na tamata lotu vaKarisito me tamata daumasu, me masulaki ira na tamata kecega ka me nanuma na tikina bibi ogo: “Sa duabau ga na Kalou, ka sa duabau ga na dauveisorovaki ena maliwa ni Kalou kei na tamata, na tamata o Karisito Jisu [2:5 FNV]. Nai II Timoci, nai tomani ni I Timoci, ia na kena ogo sa vosa vakadoudou sara vei Timoci me vaka ga na luvena ka dau nanumi koya ena nona masu [1,2,3] baleta ga ni naki bibi nei Paula me yaco ko Timoci me dua na sotia yalodina, yaloqaqa nei Jisu Karisito ka me vorata kece na gasauvidi kecega ni tevero kei na veivakatovolei [2:1,3]. Sa macala ni voleka sara ko Paula vei rau na tinai Timoci kei na buna ka cavuta na yacadrau ruarua ka rau dau masulaki Timoci talega ka ni ko i rau ga a vukei Timoci me cauravou lotu dina vaKarisito. Sa veivakasalataki ko Paula me vuli talega mai vei ira na cauravou era sa lutu mai na nodra vakabauta ena vuku ni veitemaki ni vuravura [2:2-26; 3:1-9], ko koya ga me tudei sara vei Karisito. Me gumatua tikoga na vunautaka nai tukutuku Vinaka ka sa tikina bibi me tudei kina, ia me qarauni koya mai vei ira na qase nivuli vakailasu ka duidui na veika era vunautaka mai nai vakavuvuli e vakatavulici Timoci kina ka vakakina ko Taito. Sa kila ko Paula ni sa roro mai na gauna ni nona lako yani vua na Kalou, ena nona mate vakayago, ia sa vakabauta ni sa na mate yani ena nona vakabauti Jisu ka vakadeitaka vei Timoci me dei tikoga ena vakabauta ko ya [4:6-8] ‘Ke vaka eda mate vata kei Karisito eda na bula vata kaya, Ke vaka eda sega ni soro koso, eda na vakaisalataki vaka kei Koya [Jisu Karisito]’.

Nai II Timoci 1:1-14 I. Sai valavala nei Paula me tukuna ka vakadeitaka na nonai tutu vakaiapositolo, ko ya ni sa rawa ena kaukauwa ga ni Kalou, ena kaukauwa ogo sa vakavuna se vakauqeti koya me vakayacora tiko kina nai lesilesi se na dauveiqaravi vakaitalatala. Sa tusanaka vakadoudou ka sega sara ni maduataka me tukuna na veivakabulai levu nei Jisu Karisito ena nona bula. Ena veiqaravi ni kena vunautaki ka vakatavulici nai Tukutuku Vinaka, sa mai vesu tu kina ogo. Sa vakadeitaka na veitalai sa vakayacori vei Timoci

enai lesilesi ki Efeso. Me vaka ga na veika sa vakayacora ko Paula, ko Timoci me gumatua sara na vunautaki Jisu ka ni ko koya talega sa vakabauta, vosota, dauloloma ka vakararawataki ena vukui Jisu. II. Sa marautaka tiko ko Paula na vakabauta e tu vua na tinai Unaisi, ko Loi [Loisa], na vakabauta koya sa kunei talega vei Unaisi na tinana, sa qai uasivi sara ni sa tu talega vei Timoci na vakabauta vaka koya. Sa taladrodoro na vakadewataki ni vakabauti Jisu ena kawa, sa yacova ki nai katolu ni tabatamata. Sa dua nai vakaraitaki uasivi ka talei! Sa vakasalataki Timoci me dei na nona tukuni Jisu tiko ka me kakua sara ni maduataka, me vakabauta na veivakaukauwataki ni Yalo Tabu ena nona cakacaka. III. Nai vakasala oqo nei Paula vei Timoci sai vakasala talega vei keda kece ena nodai lakolako vakayalo. Meda tu dei ena vakabauta, kua na yalolailai, vosota na ka rarawa ka ni sala ga sa muria oti ko Jisu, a muria ko Paula, sa muria ko Timoci, era sa muria na vakabauta sa liu vei keda, meda muria talega. IV. *Me da vakadeitaka na vakabauta vakavuvale, ko bumu, tukamu tinamu, na nodratou vakabauta na vuvale sa sala talega ni kena vakadewataki na vakabauta kei na tukuni tiko nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai i Jisu Karisito, Na sala vakavuvale ni tukuni ni Tukutuku Vinaka, sa sala me vakadeitaki ka vakayagataki ena veigauna kecega.*

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke kei na Cakacaka:

A. *Ko Luke e vola nai vola e rua oqo: ko Luke na Kosipeli kei na Cakacaka ni Apositolo. Meda raica mada vakalekaleka: Na vuniwai ko Luke [Kolosa 4: 14], na kai Kirisi, kenai balebale ni tamata lotu vaKarisito ka sega ni Jiu me vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu se ko iratou ka vola na vo ni Kosipeli: Maciu, Marika kei Joni. Ko Luke e vola taumada na Kosipeli rauta na 60 AD/ACE mai Roma se Sisaria. Na Kosipeli nei Luke, e dua vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic]: Maciu, Marika kei Luke; eratou kauta mai nai vurevure ni nodratoui tukutuku ena vanua vata. Oqo na vuna e tautauvata kina e so na nodratoui talanoa, ia sa koto ga na nodratou dui naki. Sa tiko e so nai tukutuku volai ena gauna ko ya, ia ko Luke e gadreva me vola e dua nai tukutuku tuvani vakamatau mai nai tekitekivu [an orderly narrative or history] ni bula, cakacaka nei Jisu [Gospel-Kosipeli mai na vosa vakavavalagi makawa na 'god-good+ spell-'tale' or 'news', e vu mai na vosa vaKirisi na 'euangelion': 'eu' good + angelion-message]. Na Kosipeli nei Luke sa dusia na sucu, bula, cakacaka, na mate kei na tucake tale i Jisu. Ko Luke, na Kosipeli ni soro, ko Jisu na nodai soro, ko koya sa voroka na bai kecega ni veivakaduiduitaki ka vakaduavatataki keda, na Jiu kei na kai matanitu tani, na tagane kei na yalewa, ko ira na tamata savasava kei keda edai valavalaca. Ko Jisu Karisito nai Vakabula kei vuravura; na Kosipeli nei Luke sa baleti vuravura raraba. Nai karua ni vola nei Luke na Nodra Cakacaka nai Apositolo, sa dusia na cakacaka ni Yalo Tabu me tukuni Jisu e vuravura taucoko Eso era kaya ni dodonu me yaca ni vola ga na 'Cakacaka ni Yalo Tabu'. Nai vola na Cakacaka [Acts] sa tomana kina na cakacaka veivakurabuitaki ni Yalo Tabu ena nodra bula na vakabauta kei na kena tukuni nai tukutuku vinaka ni veivakabulai, veivagalalataki vakayalo ka vakayago sa mai vakayacora ko Jisu kei ira na muri Jisu. Sa tomana kina na veika sa vakayacora ko Jisu, o koya ka vakatavuvuli vei ira na tamata, mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na nona kaucake ki lomalagi. Sa solia*

na Yalo Tabu mei solisoli ka yu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki vuravura raraba[Cakacaka 2:1ff]. B. Meda raici Luke/Cakacaka kei Maciu, Marika kei Joni: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti vuravura taucoko [inclusive]: a. Ko Luke e sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. Seg a ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. 2. Seg a ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, meu veidutaitaka nai vola vei kemuni” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba. 3. E levu cake na matailalalai ni nona tukuna na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena nona vakaraitaki koya vei iratou na tisaipeli. 4. Vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni vuvale [pen-portraits]: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Ogo ko ira na turaga kei na marama e sotava ko Jisu ena nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamatata, veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula: Na nodra vakadinadina ko ira era sa rawai ena bula ni Dauveiqaravi Levu, nai Vakabula ni tamata vakabulai, na Turaga ko Jisu [1:1-2], na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50], nona qaravi Sakeusa ka vakabulai koya [19:1-10], sota kei ira so tale na tisaipeli ka sega ni dua vei iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo [24:13-15]; 6. Sa tukuna e dua na ‘Jisu’ dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ena 12 na yabaki ka tara na tutu ni nonai sulu ena gaunisala vei Jairo [8:41-42,49-56] me laki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48], na vada mai Neini ka vakabula na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na totoka kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou] ena veivosoti kei na vakabokoci ni valavalaca me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi sa yali, na tiki ni siliva sa yali, na gone sa yali se gone cidroi. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakaugeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, vakadinadinataki Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

I. Luke 17: 5-10: I. Na 5-6 sa baleta na kaukauwa ni vakabauta [cf Maciu 17:20; Marika 11:22-23]: Taumada: na sore ni mosita e ka lailai sara:1-2mm se 0.039 idi, e vakaga na levu sore ni kaveti, se sore ni leweti; e dua na vuni mosita e rauta e 3-10 m [6-20 fute]. Sa makawa sara na kena vakayagataki me kakana, wai ni bula ka yaga vakalevu...ka levu na kena veimataqali. E dua na kau era kila vinaka na Iperiu. Sa vakayagataka ko Jisu me tkuna na vakabauta. Sa dua na kerekere dina mai vei iratou na tisaipeli ena mataqali vakabauta meratou kunea se nodratou me qaravi kina nai tavi bibi ka dredre sa tu e matadratou. E kerekere se taro bibi na vakasama ni kena ‘vakalevutaki na vakabauta’ se na kenai balebale ga me soli veiratou na vakabauta e tu vei Jisu. E rawa vakacava? Me vaka ga nai vakarau nei Jisu sa vakayagataka nai yaloyalo eso me sauma kina na vakatataro se kerekere ogo. Sa vakaraitaka ga ni sega ni bibi na levu [quantity] ni vakabauta, ia sa bibi ga

na kena titobu se roka [quality or depth] kei na kena dina. O koya sara ga koya na tikina me veivosakitaki ka masulaki. II. Na 5-6 sa vakaraitaka ni vakabauta sai koya nai gu kaukauwa taudua e vuravura [*Faith is the greatest force in the world*]. A cava na vakabauta? *Na taucoko kei na tabakidua ni nona vakararavi vua na Kalou e dua na tamata se na nona veiwekani titobu e dua na tamata kei na Kalou ka kilai koya sara vakavinaka, se sa bula na Turaga ena nona bula.* Sa qai vakayagataka ko Jisu nai yaloyalo ni vakabauta me vaka na sore ni mosita, na ka lailai ga, ia e dua na ka bula [sega ni ka mate] ni tei ena qele, ena bula ka na qai laurai ga ni sa kadre, tubu ka levu mai. Na vakabauta e ka lailai ga, ka na sega ni laurai ena nona bula e dua na tamata, *ia ena bula tikoga, ia ni bulataka tiko ena veisiga ena yacova na gauna ni sa laurai ena nona bula e dua na tamata.* Sa na kune ena nona bula dau cakacaka, dau veiqaravi, dauloloma. *E sega ni ka mate, ia e bula tiko, ka na qai vakaraitaki koya ga mai ena dua na gauna.* Oqo na mataqali matuavosa e dauvakayagataki ena vuravura ena vanua vakataki Palasitaina. E sega ni dua na ka e dredre...me kua sara ni tukuni ni sega ni rawa, ia me tiko ga ena vakasama ni na rawa. Sa vakadinadinataki ni veika eso e sega ni rawa e liu, sa rawa oqo. *Sa tu na kaukauwa me rawa kina na ka eda nanuma ni sega ni rawa.* III. Na 7-10 na nonai tavi na dauveiqaravi: Na vosa vakatautauvata totoka ni bobula ena nonai tutu ena vakayacora ga na ka sa vakaroti me cakava, ena vakayacora kece sara me vaka na vosa ni nona Turaga se nonai liuliu. Nai otiti ni ka e vakayacora na dauveiqaravi na veika me baleti koya ga ni sa oti kece na veiqaravi vua nona Turaga. Sa sega ni taroga se talaidredre ena nona vosa nona Turaga. Sa sega ni taroga me vakavinavinakataki se dodonu me soli vua e dua nai loloma, ko koya na bobula ga sa vakayacora ga nonai tavi. Ni oti na nona vakayacora vakavinaka nonai tavi, sa vakacegu kina ka kaya ga, *‘Keitou sa tamata tawa yaga; keitou sa kitaka ga na ka sa kilikili kei keitou me keitou kitaka’* [10]. IV. Na vosa vakatautauvata sa dusia ga na bibi ni yalo malua se yalo malumalumu ka me kakua na dokadokataka ni sa soli vua na ‘vakabauta levu’. Sa dodonu ga me vakayacora nonai tavi ka ni sa nonai lesilesi. V. *Sa vakavulici keda meda kila ni sega ni nodai tavi meda kerea meda vakavinavinakataki, ia meda vakayacora ga nodai tavi ni sa nodai lesilesi mai vua na Kalou. Meda kakua sara ni kaya ni dinau veikeda na Kalou, ia koi keda ga eda dinau tu vua. Sa solia veikeda na*

Kalou nai solisoli kecega ka okati kina na vakabauta ka sa ka bibi ga meda talairawarawa ka vakayacora na nodai lesilesi...sega ni tarogi na kenai sau!!!

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na "a" "b" "c" lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: "Au a lako!" [past], "au sa lako!" [present] kei "au na lako!" [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo